

ปัจจัยและพฤติกรรมการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี FACTORS AND BEHAVIOR OF SILPAKORN UNIVERSITY PHETCHBURI IT CAMPUS'S STUDENTS TO WORSHIP TO GANESHA

ประสพชัย พสุนนท์, กานติมา วิริยวุฒิไก
Prasopchai Pasunon, Kantima Wiriyawuttikai

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี)
Faculty of Management Science, Silpakorn University (Phetchaburi IT Campus).

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการบูชาพระพิฆเนศวร 2) วิเคราะห์ปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวร และ 3) เพื่อจัดกลุ่มผู้บูชาพระพิฆเนศวรตามปัจจัยของการบูชาพระพิฆเนศวร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำนวน 400 คน เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1-20 มิถุนายน พ.ศ. 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่พัฒนาข้อคำถามตามกรอบส่วนประสมทางการตลาดบริการ สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยใช้วิธีวิเคราะห์ปัจจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักและหมุนแกนปัจจัยด้วยวิธี Varimax ในส่วนการจัดกลุ่มผู้บูชาใช้การวิเคราะห์กลุ่มด้วยเทคนิคการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-Means ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านพฤติกรรมผู้บูชาพระพิฆเนศวรมีวัตถุประสงค์ในการบูชาพระพิฆเนศวรเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต โดยบูชาพระพิฆเนศวรเดือนละครั้ง สิ่งที่น่ามาบูชาพระพิฆเนศวรส่วนใหญ่คือ ดอกไม้/พวงมาลัย (79.25%) และผู้บูชาเคยบนบานกับพระพิฆเนศวร และได้บนบานและขอพรจากพระพิฆเนศวรเรื่องการเรียนมากที่สุด (96.50%) สิ่งที่น่ามาแก้บนคือ ถวายดอกไม้/พวงมาลัย โดยได้รับอิทธิพลการบูชาพระพิฆเนศวรจากสถาบัน (59.25%) และมีความเชื่อว่าพระพิฆเนศวรเป็นเทพแห่งความสำเร็จ (76.75%) 2) ปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรมี 5 ด้าน คือ ด้านความศักดิ์สิทธิ์ (Eigenvalues = 5.250, Variance = 13.012%) ด้านความเชื่อ (Eigenvalues = 5.010, Variance = 12.525%) ด้านความนิยมของผู้บูชา (Eigenvalues = 3.438, Variance = 8.596%) ด้านพิธีกรรม (Eigenvalues = 2.952, Variance = 7.830%) และด้านสภาพแวดล้อม (Eigenvalues = 2.064, Variance = 5.160%) และ 3) การจัดกลุ่มผู้บูชาที่บูชาพระพิฆเนศวรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้บูชาที่นิยมพิธีกรรม (41.50%) และ 2) กลุ่มผู้บูชาที่ศรัทธาในพระพิฆเนศวร (58.50%)

คำสำคัญ: พระพิฆเนศวร พฤติกรรม การวิเคราะห์ปัจจัย การจัดกลุ่ม

Abstract

The objective of this research was 1) to investigate the behavior of students to worship Ganesha, 2) to analyze the worship factor to Ganesha, and 3) to categorize the group of people who worship Ganesha by sacred factor. The study group consists of 400 samples from University of Silpakorn IT's students. Data collection was completed through questionnaire distributed by stratified random sampling during Jun 1-20, 2010. The questionnaire was developed based on service marketing mix (7P's). For finding factor, we used Principal Component Analysis method and Orthogonal Rotation by varimax Method and clustered adorer worship group by K-means technique Analysis. The study found that 1) The behavior of adorer who worship once a month for the purpose of the prosperity of life. The sacred objects for Ganesha were flower/garland (79.25%) and also found that adorer had vowed and prayed to Ganesha in education issue (96.50%). They believed Ganesha was Thep success (76.75%). 2) There are 5 factors of holiness (Eigenvalues = 5.250, Variance = 13.012%), the belief (Eigenvalues = 5.010, Variance = 12.525%), popularity of adorer (Eigenvalues = 3.438, Variance = 8.596%), the rite (Eigenvalues = 2.952, Variance = 7.830%) and environmental (Eigenvalues = 2.064 Variance = 5.160%). 3) There were divided into 2 groups of adorer: 1) people worship to as a ceremony (41.50%) and 2) Adores who respect to Ganesha (58.50%).

Keywords: Ganesha, Behavior, Factor Analysis, Clustering

บทนำ

การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นวัฒนธรรมทางความคิดที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจ เนื่องจากความสุขที่เกิดขึ้นในจิตใจนั้นเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ [1] ซึ่งถึงแม้โลกปัจจุบันวิทยาศาสตร์จะมีอิทธิพลอย่างสูงในหลากหลายด้าน แต่ก็ยังมีอีกหลายเรื่องที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างได้ ทำให้ความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้ามามีอิทธิพลในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและรู้สึกอบอุ่นใจในหลายเรื่องราว [2] ในสังคมไทยนั้นความเชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมมาอย่างยาวนาน แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเข้าถึงทำให้อธิบายความเชื่อต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลถึง

ความเชื่อเหล่านั้นให้สูญสลายไป อย่างไรก็ตามความเชื่อบางอย่างยังมีผลทางจิตใจและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต [3]

ประเทศไทยได้รับอารยธรรมมาจากอินเดีย ตั้งแต่โบราณ ดังที่ได้พบหลักฐานโบราณวัตถุจำนวนมากซึ่งแสดงให้เห็นว่าเราได้รับวัฒนธรรมมาจากอินเดียเกือบทุกด้าน ตั้งแต่ศิลปกรรม ประเพณี วรรณคดี และศาสนา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านศาสนานั้นโบราณวัตถุที่พบส่วนมากถูกสร้างขึ้นเนื่องจากพิธีกรรมทางศาสนาทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา เช่น ประติมากรรมรูปเคารพ เครื่องประดับทางศาสนา ภาพวาด เป็นต้น ประติมากรรมรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องในลัทธิไศวนิกายและไวษณพนิกาย เช่น พระศิวะ พระวิษณุ พระอุมา

ในรูปแบบและปางต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้พบรูปเคารพของพระพิฆเนศวรจำนวนมากไม่เพียงแต่เป็นเทพที่ชาวฮินดูให้ความเคารพบูชาไม่ว่าอยู่ในลัทธิศาสนาใด และเนื่องจากคติความเชื่อของชาวอินเดียที่มีต่อพระพิฆเนศวรนั้นอยู่ในระดับที่สำคัญมากองค์หนึ่ง เพราะพระองค์เป็นเทพแห่งอุปสรรค ผู้สามารถบันดาลให้เกิดหรือขจัดเสียซึ่งอุปสรรคต่างๆ และอำนวยความสะดวกสำเร็จให้เกิดขึ้นได้ จึงมีความจำเป็นต่อชีวิตของชาวอินเดียโดยเฉพาะผู้ที่ต้องเดินทางออกมาเสี่ยงโชคภายนอกประเทศ เมื่อชาวอินเดียเข้ามาตั้งหลักแหล่งลงที่ใด ก็ทำให้แนวความคิดนี้แพร่กระจายไปและเข้ากันได้ดีกับระดับจิตใจของประชาชนในขณะนั้น จึงทำให้ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางตลอดจนปัจจุบัน [4]

คติการนับถือพระพิฆเนศวรเข้ามาถึงประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 โดยเข้ามาทางภาคใต้ก่อน เทวาลัยของพระพิฆเนศวรที่เก่าที่สุดในเมืองไทยปรากฏที่แหล่งโบราณคดีเขาคา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอายุในพุทธศตวรรษที่ 12 เชื่อว่าบรรพชนในภาคใต้ในยุคดังกล่าวนับถือพระพิฆเนศวรตามแบบอินเดียคือ เป็นเทพผู้ขจัดอุปสรรค เทวรูปพระพิฆเนศวรเริ่มแพร่หลายมากขึ้นเมื่อถึงไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากขอม เทวรูปเหล่านี้พบในปราสาทหินหลายแห่ง ทั้งที่เป็นเทวรูปลอยองค์สำหรับบูชาภายในปราสาท และอยู่บนทับหลังหรือหน้าบัน การนับถือพระพิฆเนศวรเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาเป็นการริเริ่มโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแท้จริง เนื่องจากพระองค์ท่านโปรดการประพันธ์กวีนิพนธ์และศิลปศาสตร์ จึงทรงยกย่องพระพิฆเนศวรเป็นพิเศษ โดยทรงนำคุณสมบัติที่เป็นของพระสุริยวงศาแต่เดิมมารวมเข้าเป็นของพระพิฆเนศวรด้วย พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวาลัยพระพิฆเนศวรสำหรับกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และทรงมีพระราชนิพนธ์เรื่องเกี่ยวกับพระพิฆเนศวร

ไว้สำหรับการนาฏศิลป์โดยเฉพาะ เมื่อทรงตั้งวรรณคดีสโมสรที่พระราชทานเทวรูปพระพิฆเนศวรเป็นตราประจำสถาบันนั้น เมื่อกรมศิลปากรเกิดขึ้นและรับตราดังกล่าวมาเป็นตราประจำกรมต่อมาพระพิฆเนศวรจึงกลายมาเป็นเทพแห่งศิลปวิทยาของไทยเราโดยสมบูรณ์ [5]

มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นสถาบันหนึ่งที่มีชื่อเสียงทางด้านศิลปะและการออกแบบ โดยจัดตั้งคณะจิตรกรรมและประติมากรรมขึ้นเป็นคณะวิชาแรกจากสาขาวิชาที่เปิดสอนเป็นเรื่องของศิลปะจึงยกเอาพระพิฆเนศวรเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพราะเชื่อว่าพระพิฆเนศวรเป็นเทพเจ้าในด้านศิลปะและเทพแห่งความสำเร็จในทุกๆ ด้าน ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงเป็นมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรอยู่มาก เพราะมีองค์พระพิฆเนศวรเป็นสัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยแต่เดิมมหาวิทยาลัยศิลปากรในวังท่าพระคับแคบมาก จึงได้ขยายเขตการศึกษาไปยังพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และต่อมาได้จัดตั้งวิทยาเขตแห่งใหม่ที่จังหวัดเพชรบุรีเพื่อกระจายการศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยใช้ชื่อว่า “วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี” ซึ่งคณะวิทยาการจัดการเป็นคณะวิชาแรกที่มีการจัดการศึกษาในปี พ.ศ. 2545 นอกจากนี้มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี เป็นวิทยาเขตที่มีองค์พระพิฆเนศวรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย องค์พระพิฆเนศวรประจำมหาวิทยาลัยศิลปากรนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นสิริมงคลแก่นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูชาพระพิฆเนศวรในมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบูชาพระพินเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการบูชาพระพินเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
3. เพื่อจัดกลุ่มปัจจัยการบูชาพระพินเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) โดยเน้นการสำรวจกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นผู้บูชาพระพินเนศวร โดยมีขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา

เกี่ยวกับพฤติกรรมและปัจจัยที่มีต่อการบูชาพระพินเนศวร เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาปัจจัยการบูชาพระพินเนศวร และจัดกลุ่มผู้บูชาตามปัจจัยดังกล่าว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ขณะกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 มีทั้งหมด 3 คณะ ได้แก่ คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาการจัดการ และคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีจำนวนทั้งหมด 4,762 คน ดังนั้นผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างตามแนวทางของ Yamane [6] ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ในกรณีนี้ประชากรมีขนาดใหญ่ ซึ่งได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 400 คน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขนาดประชากรและตัวอย่างในการวิจัย

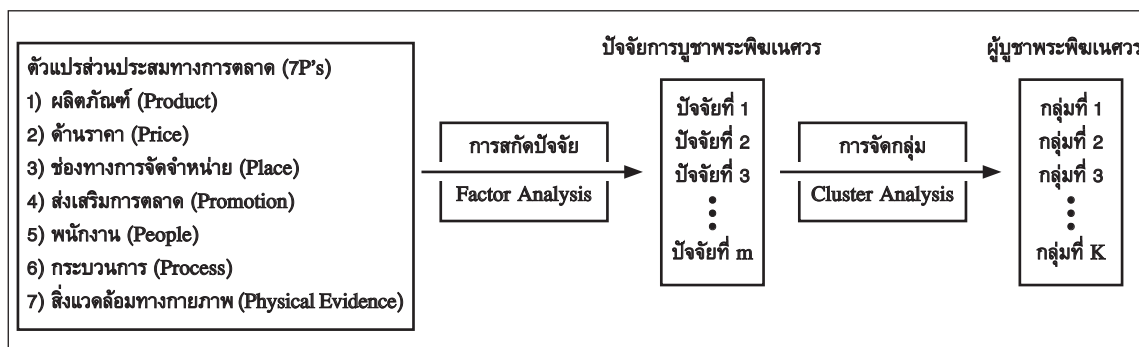
คณะ	ขนาดประชากร (คน)	ขนาดตัวอย่าง (คน)
คณะสัตวศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร	958	80
คณะวิทยาการจัดการ	3,105	260
คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	699	60
รวม	N = 4,762	n = 400

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามวัดจากระดับตั้งแต่น้อยที่สุด (1) ไปถึงมากที่สุด (5) โดยแบ่ง 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 6 ข้อ ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการบูชาพระพินเนศวร จำนวน 17 ข้อ ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการบูชาพระพินเนศวร จำนวน 50 ข้อ และส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อค้นหาปัจจัยการบูชาพระพินเนศวรและจัดกลุ่มผู้บูชาพระพินเนศวรตามปัจจัย ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรมเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัย จากหนังสือ วารสาร และบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดประเด็นและสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย [1-5, 7-9]

2. ร่างแบบสอบถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ทางการวิจัย โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาด (7P's) เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม [7-8] ทั้งในส่วนที่เป็นพฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูชาพระพิฆเนศวร โดยพิจารณาถึงความถูกต้องของเนื้อหาและภาษาที่ใช้

3. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจำนวน 4 ท่าน ในด้านพฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา และการตลาด เพื่อพิจารณาในด้านความถูกต้องของโครงสร้างเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) มากกว่า 0.50 [10]

4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิไปทดสอบกับนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จำนวน 40 คน พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.933 ซึ่งมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น

สูง [11]

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อมั่น ไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จำนวน 400 ชุด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยมีคณะเป็นตัวแทนชั้นภูมิ (Stratum) และใช้การกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) ประชากร : ตัวอย่าง = 1:10-12 ดังตารางที่ 1 และดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1-20 มิถุนายน พ.ศ. 2553

โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้อันวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS ในส่วนของข้อมูลทั่วไปพฤติกรรมบูชาพระพิฆเนศวร และปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวร ใช้ค่าสถิติพรรณนาประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยของประเด็นคำถามเป็นข้อในแต่ละด้านในแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ คือ 1) คะแนน 4.51-5.00 คือ ระดับมากที่สุด 2) คะแนน 3.51-4.50 คือ ระดับมาก 3) คะแนน 2.51-3.50 คือ ระดับปานกลาง 4) คะแนน 1.51-2.50 คือ ระดับน้อย และ 5) คะแนน 1.00-1.50 คือ ระดับน้อยที่สุด [10]

การวิเคราะห์ปัจจัยการบูชาพระพินเศวร
ใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) โดยมีการหมุนแกนปัจจัยให้ตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีการ Varimax with Kaiser Normalization เกณฑ์การพิจารณาปัจจัยคือ ค่า Eigenvalues ต้องมากกว่า 1 และค่า Factor Loading ต้องมีค่ามากกว่า 0.640 [12]

การจัดกลุ่มผู้บูชาพระพินเศวรตามปัจจัย

ใช้วิธีการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-Means โดยกำหนดจำนวนรอบมากที่สุด (Maximum Iteration) เท่ากับ 25 และกำหนดสัดส่วนของระยะห่างที่สั้นที่สุด (Convergence Criterion) เท่ากับ 0 สาเหตุที่ใช้ K-Means clustering ในการจัดกลุ่มผู้บูชาตามปัจจัยที่การบูชาพระพินเศวร เพราะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีจำนวนมากว่า 200 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทดสอบวิธีการวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-Means หลายๆ ครั้ง เพื่อพิจารณาหาจำนวนกลุ่มที่สามารถอธิบายความได้อย่างเหมาะสมที่สุด จากค่า Final Cluster Centers โดยกำหนด $K = 2, 3, \dots, 8$ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้แปลงข้อมูลคะแนนปัจจัยให้เป็นค่ามาตรฐาน (Standardized) ก่อนทำการทดสอบด้วยวิธี K-Means [13]

ผลการวิจัย

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด พบว่ามีความสมบูรณ์ จากนั้นได้วิเคราะห์ข้อมูลและได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. ผู้บูชาพระพินเศวร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 70.75) มีอายุระหว่าง 18-20 ปี (ร้อยละ 68.50) กำลังศึกษาอยู่คณะวิทยาการจัดการ (ร้อยละ 65) ชั้นปีที่ 3 (ร้อยละ 32.75) รายได้ต่อเดือน 3,001-4,000 บาท (ร้อยละ 37) เกรดเฉลี่ยสะสมอยู่ระหว่าง 2.51-3.00 (ร้อยละ 43.50)

2. พฤติกรรมการบูชาพระพินเศวร ผู้บูชา มีวัตถุประสงค์ในการบูชาพระพินเศวรเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต (ร้อยละ 75.75) บูชาพระพินเศวรเดือนละครั้ง (ร้อยละ 35.75) สิ่งที่น่ามาบูชาพระพินเศวรส่วนใหญ่คือ ดอกไม้/พวงมาลัย (ร้อยละ 79.25) ผู้บูชาเคยบนบานกับพระพินเศวร (ร้อยละ 60.50) และได้บนบานกับพระพินเศวรเรื่องการเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 56.75) สิ่งที่น่ามาแก้บนมากที่สุดคือ ถวายดอกไม้/พวงมาลัย (ร้อยละ 36.75) พรที่ขอจากพระพินเศวรมากที่สุด คือ เรื่องการเรียน (ร้อยละ 96.50) ผู้บูชาส่วนใหญ่รู้จักพระพินเศวรจากสถาบัน (ร้อยละ 64) และได้รับอิทธิพลการบูชาพระพินเศวรจากสถาบัน (ร้อยละ 59.25) เมื่อกล่าวถึงพระพินเศวรผู้บูชาจะนึกถึงมหาวิทยาลัยศิลปากร (ร้อยละ 63.50) พระพินเศวรที่เคยบูชานอกจากที่มหาวิทยาลัยคือที่ พระราชวังสนามจันทร์ (ร้อยละ 32.50) ผู้บูชาให้ความคิดเห็นกับของสะสมที่เกี่ยวข้องกับพระพินเศวรว่าเป็นสิริมงคลต่อชีวิต (ร้อยละ 56.00) ผู้บูชาไปเคารพองค์พระพินเศวรเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต (ร้อยละ 53.50) มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพินเศวรว่าเป็นเทพแห่งความสำเร็จ (ร้อยละ 76.75) โอกาสที่ผู้บูชาจะไปบูชาพระพินเศวรคือ ช่วงใกล้สอบ (ร้อยละ 59.25) ผู้บูชาใช้บทสวดการบูชาพระพินเศวร คือ ท่องนะโม 3 จบ ก่อนแล้วตามด้วยคาถาบูชาเทพ โอม ศรี คณศายะ นะมะ ชยะ คณศะ ชยะ คณศะ ชยะ คณศะ (ร้อยละ 77.50) นอกจากนี้ จำนวนรูปที่ใช้ในการบูชาพระพินเศวร คือ 9 ดอก (ร้อยละ 97.00)

3. เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยการบูชาพระพินเศวร ของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จำนวน 400 คน พบว่ามีปัจจัยหลัก 5 ด้าน (ค่า Factor Loading มากกว่า 0.640) สามารถอธิบายความแปรปรวนการบูชาพระพินเศวรได้ร้อยละ 47.123 โดยจำแนกแต่ละปัจจัยดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 2 และภาพที่ 2

3.1 ปัจจัยที่ 1 ปัจจัยด้านความศักดิ์สิทธิ์
 มีค่า Eigenvalues เท่ากับ 5.250 ประกอบด้วย 6 ด้าน
 อธิบายความแปรปรวนของการบูชาพระพิฆเนศวร
 ได้ร้อยละ 13.012 ได้แก่ 1) เมื่อบูชาพระพิฆเนศวร
 แล้วรู้สึกสบายใจ 2) ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระ
 พิฆเนศวร 3) พระพิฆเนศวรช่วยคุ้มครอง ป้องกันภัย
 4) อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ขององค์พระพิฆเนศวร
 5) พระพิฆเนศวรช่วยทำให้ประสบความสำเร็จ และ
 6) ช่วยให้มีสมาธิทางการเรียนมากขึ้น

3.2 ปัจจัยที่ 2 ปัจจัยด้านความเชื่อ มีค่า
 Eigenvalues เท่ากับ 5.010 ประกอบด้วย 4 ด้าน
 อธิบายความแปรปรวนของการบูชาพระพิฆเนศวร
 ได้ร้อยละ 12.525 ได้แก่ 1) ความศรัทธาต่อองค์
 พระพิฆเนศวร 2) ความศรัทธาในมหาวิทยาลัย
 3) ความเชื่อในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) ความมีชื่อเสียง
 ขององค์พระพิฆเนศวร 5) การสืบทอดประเพณี
 ของมหาวิทยาลัย 6) ค่านิยมของมหาวิทยาลัย
 7) รูปลักษณ์สวยงามขององค์พระพิฆเนศวรและ
 8) ความศักดิ์สิทธิ์ของเรื่องราวของขลัง

3.3 ปัจจัยที่ 3 ปัจจัยด้านความนิยม
 ของผู้บูชา มีค่า Eigenvalues เท่ากับ 3.438
 ประกอบด้วย 4 ด้าน อธิบายความแปรปรวนของการ
 บูชาพระพิฆเนศวรได้ร้อยละ 8.596 ได้แก่ 1) เมื่อมี
 เวลาว่างจากกิจกรรมส่วนตัว 2) จำนวนผู้คนที่ไป
 บูชา 3) จำนวนคนที่มาเก็บเงิน และ 4) บุคคลภายนอก
 ที่เข้ามาบูชา

3.4 ปัจจัยที่ 4 ปัจจัยด้านพิธีกรรม มีค่า
 Eigenvalues เท่ากับ 2.952 ประกอบด้วย 4 ด้าน
 อธิบายความแปรปรวนของการบูชาพระพิฆเนศวร
 ได้ร้อยละ 7.830 ได้แก่ 1) การเข้าร่วมพิธีบวงสรวง
 ขององค์พระพิฆเนศวร 2) เพื่อสืบทอดประเพณี
 ของมหาวิทยาลัย 3) ดำเนินองค์พระพิฆเนศวร และ
 4) การบูชาพระพิฆเนศวรเพื่อเป็นของสะสม

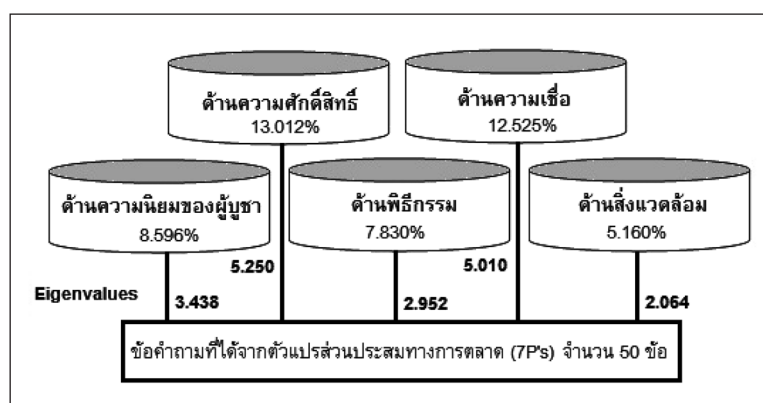
3.5 ปัจจัยที่ 5 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม
 มีค่า Eigenvalues เท่ากับ 2.064 ประกอบด้วย
 4 ด้าน อธิบายความแปรปรวนของการบูชาพระ
 พิฆเนศวรได้ร้อยละ 5.160 ได้แก่ 1) สภาพอากาศ
 เช่น ฝนตก แดดออก 2) สิ่งอำนวยความสะดวกใน
 การบูชา 3) ความสะอาดบริเวณลานพระพิฆเนศวร
 และ 4) ความร่มรื่นของสถานที่ตั้ง

ตารางที่ 2 ปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
 (n=400)

ปัจจัย	Factor Loading	Mean	S.D.	ระดับความสำคัญ
ปัจจัยที่ 1 ด้านความศักดิ์สิทธิ์ (Eigenvalues=5.252 และ %Variance=13.012)				
เมื่อบูชาพระพิฆเนศวรแล้วรู้สึกสบายใจ	0.644	4.35	0.760	มาก
ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระพิฆเนศวร	0.685	4.29	0.748	มาก
พระพิฆเนศวรช่วยคุ้มครอง ป้องกันภัย	0.684	4.24	0.727	มาก
อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ขององค์พระพิฆเนศวร	0.663	4.06	0.718	มาก
พระพิฆเนศวรช่วยทำให้ประสบความสำเร็จ	0.695	4.03	0.852	มาก
ช่วยให้มีสมาธิทางการเรียนมากขึ้น	0.677	3.82	0.844	มาก
ปัจจัยที่ 2 ด้านความเชื่อ (Eigenvalues=5.010 และ %Variance=12.525)				
ความศรัทธาต่อองค์พระพิฆเนศวร	0.700	4.44	2.585	มาก
ความศรัทธาในมหาวิทยาลัย	0.788	4.36	0.773	มาก

ตารางที่ 2 ปัจจัยการบูชาพระพินเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี (ต่อ)
(n=400)

ปัจจัย	Factor Loading	Mean	S.D.	ระดับความสำคัญ
ความเชื่อในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์	0.642	4.27	0.813	มาก
ความมีชื่อเสียงขององค์พระพินเนศวร	0.708	4.19	0.800	มาก
การสืบทอดประเพณีของมหาวิทยาลัย	0.752	4.15	0.920	มาก
ค่านิยมของมหาวิทยาลัย	0.667	4.02	0.954	มาก
รูปลักษณะสวยงามขององค์พระพินเนศวร	0.688	3.90	0.838	มาก
ความศักดิ์สิทธิ์ของเรื่องราวของขลัง	0.733	3.67	1.777	มาก
ปัจจัยที่ 3 ด้านความนิยมของผู้บูชา (Eigenvalues=3.438 และ %Variance=8.596)				
เมื่อมีเวลาว่างจากกิจกรรมส่วนตัว	0.761	3.68	1.720	มาก
จำนวนผู้คนที่ไปบูชา	0.689	3.65	1.007	มาก
จำนวนคนที่มาแก้บน	0.736	3.36	1.053	ปานกลาง
บุคคลภายนอกที่เข้ามาบูชา	0.757	3.20	1.023	ปานกลาง
ปัจจัยที่ 4 ด้านพิธีกรรม (Eigenvalues=2.952 และ %Variance=7.830)				
การเข้าร่วมพิธีบวงสรวงขององค์พระพินเนศวร	0.669	4.24	0.795	มาก
เพื่อสืบทอดประเพณีของมหาวิทยาลัย	0.674	4.15	0.902	มาก
ตำนานองค์พระพินเนศวร	0.654	3.95	0.784	มาก
การบูชาพระพินเนศวรเพื่อเป็นของสะสม	0.727	2.74	1.238	ปานกลาง
ปัจจัยที่ 5 ด้านสภาพแวดล้อม (Eigenvalues=2.064 และ %Variance=5.160)				
สภาพอากาศ เช่น ฝนตก แดดออก	0.706	3.68	0.888	มาก
สิ่งอำนวยความสะดวกในการบูชา	0.671	3.63	1.048	มาก
ความสะอาดบริเวณลานพระพินเนศวร	0.642	3.62	1.806	มาก
ความมรณัฐของสถานที่ตั้ง	0.646	3.51	1.031	มาก

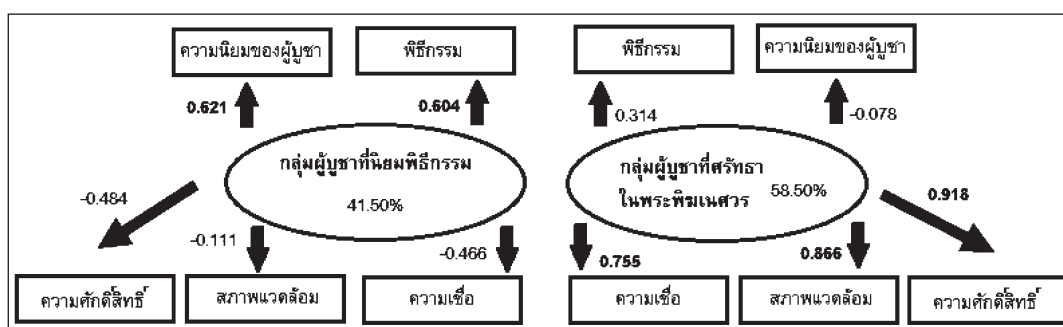
ภาพที่ 2 ปัจจัยการบูชาพระพินเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

4. ผลการจัดกลุ่มผู้บูชาพระพิฆเนศวรตามปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ด้วยวิธีวิเคราะห์กลุ่มแบบ K-Means โดยนำค่าปัจจัยคะแนน (Factor Score) ของทั้ง 5 ปัจจัย (โดยทดลองกำหนด $K = 2, 3, 4, \dots, 8$) สามารถแบ่งกลุ่มผู้บูชาจากค่า Final cluster Centers ออกเป็น 2 กลุ่ม ($K=2$) คือ 1) กลุ่มผู้บูชาที่นิยม

พิธีกรรม และ 2) กลุ่มผู้บูชาที่ศรัทธาในพระพิฆเนศวร รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 3 โดยที่กลุ่มผู้บูชาที่นิยมพิธีกรรม เกิดจากปัจจัยด้านพิธีกรรมและด้านความนิยมของผู้บูชา มีจำนวน 166 คน (ร้อยละ 41.50) กลุ่มผู้บูชาที่ศรัทธาในพระพิฆเนศวร เกิดจากด้านความศักดิ์สิทธิ์ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านความเชื่อ มีจำนวน 234 คน (ร้อยละ 58.50) ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3 และ ภาพที่ 3

ตารางที่ 3 การจัดกลุ่มผู้บูชาตามปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ตามค่า Final cluster Centers

ปัจจัย	กลุ่ม	
	ผู้ที่นิยมพิธีกรรม	ผู้ที่ศรัทธาใน พระพิฆเนศวร
1. พิธีกรรม	0.621	0.314
2. ความนิยมของผู้บูชา	0.604	-0.078
3. ความศักดิ์สิทธิ์	-0.484	0.918
4. สภาพแวดล้อม	-0.111	0.866
5. ความเชื่อ	-0.466	0.755
จำนวนคน (ร้อยละ)	166 (41.50)	234 (58.50)

ภาพที่ 3 การจัดกลุ่มผู้บูชาพระพิฆเนศวรตามปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

สรุปและอภิปรายผล

1. ผู้บูชาพระพิฆเนศวรส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี มีอายุระหว่าง 18-20 ปี กำลังศึกษาอยู่ คณะวิทยาการจัดการ ชั้นปีที่ 3 รายได้ต่อเดือน 3,001-4,000 บาท เกรดเฉลี่ยสะสม 2.51-3.00 ผู้บูชา

มีวัตถุประสงค์ในการบูชาพระพิฆเนศวรเพื่อความ เป็นสิริมงคลต่อชีวิต โดยบูชาเดือนละครั้ง สิ่งที่นำมา บูชาพระพิฆเนศวร คือ ดอกไม้/พวงมาลัย และยัง พบว่า ผู้บูชาเคยบนบานกับพระพิฆเนศวรและได้ บนบานกับพระพิฆเนศวรเรื่องการเรียนมากที่สุด

สิ่งที่นำมาแก่นับคือ ถวายดอกไม้/พวงมาลัย พรที่
ขอจากพระพิฆเนศวรมากที่สุดคือ เรื่องการเรียน
ผู้บูชาส่วนใหญ่รู้จักพระพิฆเนศวรจากสถาบันและ
ได้รับอิทธิพลการบูชาพระพิฆเนศวรจากสถาบัน
มีความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรว่าเป็นเทพแห่ง
ความสำเร็จและมักไปบูชาพระพิฆเนศวรในช่วง
ใกล้สอบ

2. ปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวรของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
มี 5 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่ง
ที่ส่งผลต่อนักศึกษาต่อการตัดสินใจบูชาพระพิฆเนศวร
เพราะความสบายใจ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และความสำเร็จ 2) ปัจจัยด้านความเชื่อ เป็นสิ่งที่นักศึกษา
ไม่ลังเลในการตัดสินใจในการบูชาพระพิฆเนศวร
เพราะความศรัทธาและค่านิยม 3) ปัจจัยด้านความ
นิยมของผู้บูชา เนื่องจากพระพิฆเนศวรเป็นที่รู้จัก
ของบุคคลทั่วไป มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นที่ยอมรับ
ในสังคม 4) ปัจจัยด้านพิธีกรรม เนื่องจากการเล็งเห็น
ถึงความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระพิฆเนศวรและเป็นการ
อนุรักษ์ประเพณีที่มีมาแต่ช้านาน และ 5) ปัจจัยด้าน
สิ่งแวดล้อม เกิดจากการอำนวยความสะดวกให้กับ
ผู้บูชาพระพิฆเนศวรในเรื่องสถานที่ หรือจะเรียก
ปัจจัยนี้ว่าปัจจัยด้านกายภาพ ก็ได้ ทั้ง 5 ปัจจัย
สอดคล้องกับผลการศึกษาของ [7-8]

3. จากการค้นหาปัจจัยการบูชาพระพิฆเนศวร
พบว่ามี 5 ปัจจัย โดยปัจจัยด้านความเชื่อ เป็นปัจจัย
ที่กลุ่มผู้บูชาให้ความสำคัญระดับมาก ซึ่งสอดคล้อง
กับผลงานวิจัยของ [3, 9] ที่พบว่า ความเชื่อเป็น
ปัจจัยที่มีผลต่อการบูชาพระพิฆเนศวร และเป็นสิ่ง
ที่มีผลในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสักการะบูชา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ไม่เพียงแต่เฉพาะพระพิฆเนศวร
เท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยส่งเสริมการไหว้พระ
และการบูชาเทพเจ้าต่างๆ ขึ้น ดังนั้น การให้ความรู้
เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และที่พึ่งทางจิตใจหรือแสดงถึง
สิ่งที่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรจะทำให้

นักท่องเที่ยวตัดสินใจบูชาพระพิฆเนศวรกันมากขึ้น
ปัจจัยต่อมาที่สำคัญและส่งผลต่อการบูชาพระ
พิฆเนศวรคือ ปัจจัยด้านความศักดิ์สิทธิ์ ปัจจัยด้าน
พิธีกรรม เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้บูชาบูชาพระพิฆเนศวร
เพราะเชื่อว่าพระพิฆเนศวรเป็นเทพแห่งความสำเร็จ
สอดคล้องกับผลงานวิจัยของจิรัสสา คชาชีวะ [4]
ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลให้
ผู้บูชาเกิดความคิดว่าความสำเร็จดังกล่าวมีผลมาจาก
การบูชาพระพิฆเนศวร อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัย
ควรปลูกฝังความตั้งใจและความพยายามไปสู่ความ
สำเร็จด้วยตัวเองมากกว่า เพื่อไม่ให้เกิดการนับถือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องงมงายมากเกินไป นอกจากนี้
ยังมีปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและปัจจัยด้านความ
นิยมของผู้บูชา ที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูชาพระ
พิฆเนศวร ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงทัศนียภาพ
รอบๆ องค์พระพิฆเนศวรให้สวยงามและร่มรื่นและ
มีการจัดอุปกรณ์ที่ใช้ในการไหว้บูชาพระพิฆเนศวร
ให้เหมาะสม

4. การจัดกลุ่มผู้บูชาพระพิฆเนศวรแบ่งออก
เป็น 2 กลุ่ม จาก 5 ปัจจัย คือ 1) กลุ่มผู้บูชาที่นิยม
พิธีกรรม มี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านพิธีกรรมและ
ปัจจัยด้านความนิยมของผู้บูชา ดังนั้น ควรมีการ
ประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรให้กับ
นักศึกษา และบุคคลทั่วไปเพื่อให้เกิดการรับรู้ข่าวสาร
อย่างต่อเนื่องและมีความถูกต้องในการดำเนิน
พิธีกรรม และ 2) กลุ่มผู้บูชาที่ศรัทธาในพระพิฆเนศวร
มี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านความศักดิ์สิทธิ์ ปัจจัย
ด้านสภาพแวดล้อมและปัจจัยด้านความเชื่อ ดังนั้น
ควรมีการกระตุ้นหรือผลักดันให้ผู้บูชารับรู้ในสิ่งเหล่านี้
ให้มาก เพื่อไม่ให้เกิดความลังเลใจในการบูชาพระ
พิฆเนศวร

5. จากปัจจัยด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น
ล้วนเป็นสิ่งที่ส่งผลให้ผู้บูชามานับบูชาพระพิฆเนศวร
เนื่องจากสังคมไทยมักมีความเชื่อทางด้านการบูชา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ควรมีการจัดสถานที่บูชาและมี

การประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาในองค์พระพิฆเนศวร และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังวัดห้วยมงคล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ก็สามารถมาบูชาพระพิฆเนศวรที่มหาวิทยาลัยเนื่องจากว่าองค์พระพิฆเนศวรของมหาวิทยาลัยเป็นองค์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เช่นเดียวกับหลวงพ่อทวดที่วัดห้วยมงคล ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยเช่นกันและสถานที่ตั้งไม่ห่างกัน จึงควรที่จะมีการปรับสถานที่บูชาให้เหมาะสมมีการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีสถานที่จอดรถที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ ควรปรับเทวาลัยให้มีความงดงาม และมีการจัดทำวัตถุมงคลเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาในองค์พระพิฆเนศวรได้เข้าบูชา และในการบูชาพระพิฆเนศวรนั้นควรบูชาด้วยจิตใจที่ตั้งมั่นและศรัทธา ไม่ใช่เพียงแต่บูชาเพื่อขอในสิ่งที่ตนต้องการแต่ต้องประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรมด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารจัดการต่อการบูชาพระพิฆเนศวรในวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรีของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] ยศ สันตสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] ศิริชัย ทรวงแสง. (2548). *ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการดำเนินธุรกิจ: กรณีศึกษา กลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การเมือง). เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- [3] ประภาพรณ วิจิตรวาทการ. (2532). *ความเชื่อในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- [4] จิรัสสา คชาชีวะ. (2527). *คติความเชื่อและรูปแบบของพระพิฆเนศวรที่พบในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- [5] กิตติ วัฒนมหาดม. (2549). *ตรีเทพปรกรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- [6] Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis*. New York: Harper and Row.

1. ควรที่ให้ความรู้ที่ถูกต้องในการบูชาพระพิฆเนศวร ควบคู่กับการสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ ต่อนักศึกษาทั้งในกลุ่มผู้บูชาที่นิยมพิธีกรรมและกลุ่มผู้บูชาที่ศรัทธาในพระพิฆเนศวร เพราะปัจจัยต่างๆ ในการบูชาสะท้อนถึงแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมที่อยู่คู่สังคมไทย

2. ผู้บริหารมหาวิทยาลัย ควรบริหารจัดการบริเวณที่ประดิษฐานพระพิฆเนศวรให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และสวยงาม ตลอดจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการบูชา ตลอดจนมีแผนในการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะงานวิจัยที่ควรจัดทำต่อไป มีดังนี้

1. ควรนำปัจจัยที่ได้ไปทดสอบกับกลุ่มประชากรอื่น เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร นักแสดง ศิลปิน เป็นต้น เพื่อทำการเปรียบเทียบความสอดคล้องของปัจจัยที่ได้จากการวิจัยกับประชากรกลุ่มอื่นๆ

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าองค์อื่นๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ พระศิวะ พระพรหม พระสุรัสวดี ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยและจัดกลุ่มผู้ที่มีความศรัทธา

- [7] ประสพชัย พสุนนท์; และคณะ. (2553). การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้ประกอบการร้านค้าปลีกในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารและการจัดการ วิจัยครั้งที่ 2*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [8] ประสพชัย พสุนนท์; และคณะ. (2553). พฤติกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าบูชาพระเครื่อง. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการบริหารและการจัดการ วิจัยครั้งที่ 2*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [9] คณพศ ด้วงคง; และ ปิยนันท์ เหล่าบัณฑิตเจริญ. (2550). *ความเชื่อเกี่ยวกับพระพิฆเนศวรในมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี*. สารนิพนธ์ปริญญา ศศ.บ. (การจัดการชุมชน) เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- [10] ประสพชัย พสุนนท์. (2553). *เอกสารคำสอนการวิจัยตลาด 1*. นครปฐม: เพชรเกษม พรินต์ติ้ง.
- [11] สรชัย พิสารบุตร; เสาวรส ใหญ่สว่าง; และ ปรีชา อัครเดชาอนุกร. (2549). *การสร้างและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม*. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- [12] Comrey A.L.; & H.B. Lee. (1992). *A first course in factor analysis*. 2nd ed. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- [13] กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2544). *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล เวอร์ชัน 7-10*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.